

Restitutie koloniale collecties, een nieuw wettelijk kader

Prof. dr. Marie-Sophie de Clippele

marie-sophie.declippele@usaintlouis.be

Wet van 3 juli 2022 tot erkenning van de vervreemdbaarheid van de goederen die verband houden met het koloniale verleden van de Belgische Staat en tot vaststelling van een juridisch kader voor hun restitutie en teruggave

« Restitutiewet »: een doelgerichte pionierswet

1. Bilaterale akkoorden met de vorige drie koloniale gebieden
2. Beperkt toepassingsgebied
3. Beknopt proceduraal kader
4. Vervreemdbaarheid van openbaar domeingoederen

1. **Bilaterale akkoorden** tussen België en DRC, Rwanda en/of Burundi

- Diplomatische en geen rechtsprakelijke restitutie
- Gezien de **Belgische juridische context**:
 - Geen specifieke wetgeving voor restitutie koloniale collecties
 - Niet-retroactiviteit van het internationaal en Europees kader voor restitutie van koloniale collecties

2. Beperkt toepassingsgebied

- Roerende goederen in federale museumcollecties (**geen mensenresten, geen archieven**)
- Belgische koloniale periode (1885-1960-62)

3. Beknopte procedure

- biletaraal akkoord
- **wetenschappelijk onderzoek** over « **onrechtmatig** karakter van de verwerving van het restitueerbaar goed »
 - dwang of geweldadige omstandigheden

3. Beknopte procedure : restitutie/teruggave

- Na wetenschappelijk onderzoek, beslist Regering:
 - Juridische *restitutie*: eigendomsoverdracht naar Staat van herkomst (**niet een gemeenschap of individu**)
 - Materiële *teruggave*: kan later → verantwoordelijkheid beheerder collecties

4. Vervreemdbaarheid restitueerbare goederen

- Neemt obstakel weg voor roerende goederen uit kolonial verleden die de Belgische Staat mag vervreemden ten einde restitutie of gratis teruggave
 - **Verminderd openbaar domein regime**: specifiek statuut
 - Origineel

Conclusie

- Wetgeving (democratische meerderheid) plaatst België op voorgrond voor restitutie koloniale collecties
- Veel zal afhangen van de bilaterale akkoorden en wat er onderhandeld wordt (asymetrische posities tussen landen)
- Alleen federale collecties, zal de rest volgen?

Meer info

M.-S. de Clippele & B. Demarsin (KULeuven), Santander Culture & Art Law Review, 2022

Journal des tribunaux

<https://j.t.tribrier.be>
15 mai 2021 - 140e année
19 - N° 6857
Georges-Albert Dal, rédacteur en chef

Doctrine

Retourner le patrimoine colonial Proposition d'une *lex specialis culturae*

Les récentes demandes de décolonisation au plan international et national invitent à ce que le droit s'intéresse, entre autres, au patrimoine colonial et à la question parfois abyssale mais fondamentale : à qui appartiennent ces biens culturels issus de la période coloniale ? Si le droit civil actuel offre une réponse assez évidente en faveur de la possession de ces objets, selon la célèbre formule « en fait de meubles, possession vaut titre », et consolide ainsi les droits des propriétaires publics et privés de ces biens culturels coloniaux, le législateur a néanmoins ouvert une porte en acceptant, à l'article 3.2. du nouveau Code civil, qu'un droit spécial puisse être développé pour les biens culturels. C'est dans cette brèche que nous souhaitons nous engouffrer pour réfléchir à un cadre légal relatif aux retours de biens culturels issus du contexte colonial à leur pays d'origine, au risque de chambouler au passage certains principes relatifs à l'acquisition prescriptive, à la domanialité publique, à l'acquisition de bonne foi et à l'application intertemporelle du droit. Que ces lignes puissent alimenter sur le plan juridique un débat politique très actuel ayant vocation à être investi par l'ensemble de la société.

Georganiseerde terugkeer van koloniaal erfgoed

Wetgeving biedt historische kans om geschiedenis te schrijven

Bert Demarsin
Hoofddocent (KU Leuven)

Marie-Sophie de Clippele
Postdoctoraal onderzoeker (F.R.S.-FNRS) – Gastprofessor (Université Saint-Louis – Bruxelles)

toepassingsgebied van de regeling toegelicht. Vervolgens gaat de aandacht uit naar de methodologie van het bilateraal samenwerkingsakkoord die de auteurs voorstaan. Tot slot komen een aantal inhoudelijke en procedurele aspecten van het voorgestelde terugkeerbeleid aan bod.

INLEIDING

1. Van menig cultuuroord is de rechtmatigheid van de (eigenaars)titel voorwerp van betwisting. Sommige werden gestolen en daarna geheeld, andere werden in strijd met erfgoedregeling illegaal verhandeld. En wie kent niet de verhalen over oorlogsplunderingen (in het bijzonder tijdens WO II), die tot op vandaag aanleiding geven tot heel wat juridische geschillen¹. Aan elk van deze problematieken werden, hetzij internationaal, hetzij binnen de EU, reeds bijzondere juridische instrumenten gewijd. Al is het voor sommige instrumenten nog wachten op de nationale implementatie, toch kan men stellen dat er ook binnen België reeds bijzondere wetgeving bestaat die de gemeenschappelijke bescherming van de actuele bezitter afbouwt ten voordele van een partij die cultuuroederen tracht te revindiceren².

2. Opvallend is echter dat die bijzondere juridische instrumenten inzake cultuuroederen compleet voorbijgaan aan de problematiek van het koloniaal erfgoed, hoewel alom geweten is dat ingevolge de kolonisatie het cultureel erfgoed van een aantal landen, of zelfs van hele continenten momenteel vooral in westerse musea is terug te vinden³. Het internationaal publiekrecht laat het vraagstuk buiten beschouwing, daar de teruggave van cultureel erfgoed verkregen in een context van kolonialisme

Inleiding	1-5
I. Terminologie en toepassingsgebied	6-11
II. Terugkeer op grond van bilateraal akkoord ('accord bilatéral')	12-15
III. Inhoud van het terugkeerbeleid en procedure	16-22
Conclusie	23

Momenteel kent België geen specifiek juridisch kader waarbinnen de terugkeer van koloniaal erfgoed naar de landen van oorsprong kan geschieden. Na eerst de problematiek inleidend te schetsen en daarbij een aantal recente inzichten op maatschappelijk en ethisch vlak te duiden, wordt een voorstel van regelgeving geformuleerd dat moet toelaten binnen de Belgische juridische context een op wetenschappelijke inzichten gebaseerd terugkeerbeleid uit te rollen. Eerst wordt de gekozen terminologie en het

¹ B. Demarsin, 'Actuële inzake authenticiteits- en provenance-geschillen in de internationale kunsthandel' in A.M. Diers (v.B. Dierckx (eds.), *Kunstrecht en cultureel erfgoed*, Brugge, die Keure, 2012, (71) 107-111.
² Voor een uitvoerig overzicht, zie B. Demarsin, 'Verscheurd tussen koper en eigenaar - De kunst om de kloof in het goederrecht te dichten', *JPR* 2019, 493-594.
³ B. Savoy, *Afrikas Kampf um seine Kunst: Geschichte einer postkolonialen Niederlage*, München, Beck, 2021, 256p.